

Förtjänar unga brottslingar mildare straff?

Thomas Hartvigsson

Regeringen har under flera år föreslagit, utrett och börjat genomföra ett flertal straffrättsreformer som alla innebär att unga brottslingar ska straffas hårdare. Bland dessa reformer ingår att man vill sänka straffrättsåldern från 15 till 14 år för grova brott (SOU 2025:11). Man har redan tagit bort ungdomsreduktionen eller ”straffrabatten” för unga vuxna (18–20 år) för brott som ger minst ett års fängelse. Det finns också ett förslag om att ungdomsreduktionen ska slopas för unga vuxna för mindre allvarliga brott och att den ska minskas för straffrättsligt ansvariga barn (15–17 år) (SOU 2024:39).

Även om dessa förändringar innebär att unga som begår brott kommer att få hårdare straff än tidigare, behandlas unga brottslingar annorlunda. I viss mån kvarstår ungdomsreduktionen för barn, men framför allt kommer barn och unga fortsatt att dömas till särskilda påföljder som ungdomsövervakning, ungdomstjänst och ungdomsvård. Dessa påföljder har oftast företräde framför straff som utdöms till vuxna förbrytare.

Dessa förändringar aktualiserar en rad filosofiska frågor kopplade till straffrättsligt ansvar och hur det hänger ihop med straffets etiska berättigande. I den här artikeln kommer jag fokusera på retributivistiska skäl för varför barn och unga som är straffrättsligt ansvariga ska straffas lindrigare än vuxna. *Retributivism* är uppfattningen att en person som begår ett brott förtjänar att straffas för detta. Straffet ska vara proportionerligt till brottets allvarlighetsgrad och personens skuld. Närmare bestämt kommer jag att diskutera frågan om ungdomar i mindre grad är ansvariga för sina brottsliga handlingar på ett sätt som föranleder att de ska behandlas mildare än vuxna som begår motsvarande brott.

Ungdomsbrottslighet

Allvarlig och organiserad brottslighet är ett växande problem vars negativa konsekvenser sträcker sig bortom de direkta skador och lidande de kriminella handlingarna för med sig. Regeringens föreslagna föränd-

ringar görs mot bakgrund av det växande problemet med organiserad brottslighet. Det finns en förhoppning om att en mer repressiv straffrätt ska bidra till att stävja problemet. Det finns emellertid anledning att vara skeptisk till denna förhoppning. Fängelsestraff för barn och unga leder till ökad risk för återfall (Brå 2012). Ju yngre barnet är desto mer ökar risken (Alm 2024), och detsamma gäller ju längre straffet är (Brå 2024a). Rent generellt har straff med fokus på avskräckning och disciplin högre återfallsrisk än straff med mindre omfattande frihetsinskränkningar och mer terapeutiska ambitioner (Brå 2012).

Längre frihetsberövande straff kan fungera inkapaciterande eftersom de gör det svårare för den fängslade personen att begå brott. Detta fungerar för högfrekventa förbrytare. Den stora majoriteten ungdomsbrottslingar tillhör emellertid inte denna grupp. Inte heller fungerar inkapacitering vid brott som narkotikaförsäljning eller gängbrottslighet då det finns någon annan som är beredd att utföra brottet i stället (Brå 2024a). Det som fungerar är inte hårdare straff, utan en ökad risk att åka fast (Brå 2024a; se också SBU 2023).

I frågan om straffets etiska berättigade är att se straff som ett medel för att minska framtida brottslighet ett av huvudalternativen till retributivism. De preventiva skälen är svagare när det gäller att berättiga straff för unga. Barn i sena tonåren och unga vuxna begår brott i högre utsträckning än äldre. Det är svårt att säga när denna topp nås, eftersom vår kunskap om vilka brott som begås och vilka som begår dem av naturliga skäl är begränsad. Brås (2024) statistik visar att det skett en förändring bland de som blir lagförda för brott, där toppen 1990 var 16 års ålder medan den 2022 var i tidiga 20-årsåldern. Denna förändring kan till stor del förklaras av att brottsbenägenheten generellt har minskat medan både frekvensen av och upptäcktsrisken för narkotikabrott ökat (Brå 2024a; se också Estrada 2022). Oavsett är brottskarriären för de flesta förbrytare – högfrekventa som lågfrekventa – en kort och övergående fas i ungdomen.

Lagföringsstatistiken kan kompletteras med Brås (2024b) skolundersökning. Där framkommer det att ungefär hälften av niondeklassarna uppger att de begått något brott de senaste tolv månaderna. Främst är det fråga om stöld, följt av våld och skadegörelse. Stölderna sker företrädesvis från skolan, affärer och hemmet. Våldsbrotten är i huvudsak lättare misshandel som inte krävt vård. Ungefär lika många flickor som pojkar erkänner stöld, medan pojkar i högre utsträckning erkänner skadegörelse och våldsbrott. En möjlig förklaring till att pojkar är över-

representerade i brottsstatistiken (Brå 2024a) kan vara att de begår fler brott och brott med högre upptäcktsrisk, eller att flickors brottskarriär når toppen innan straffrättsåldern nåtts.

Fenomenet att ungdomar i sena tonåren är överrepresenterade i brottsstatistiken och att de allra flesta slutar begå brott inom några år har föranlett frågan om det är något med tonårstiden och den psykologiska utvecklingsfas man befinner sig i då som kan förklara fenomenet (Monahan et al. 2013). De brott som ungdomar typiskt begår är präglade av att de begås utan större eftertanke och ofta i sällskap av jämnåriga. Att stjäla en cykel tillsammans med sina kompisar och trä den över en lyktstolpe, eller att på fyllan hamna i slagsmål, är exempel på sådana brott.

Denna typ av brottslighet skiljer sig från organiserad brottslighet. Tvärtemot tidigare forskning skiljer Brå (2023) på gängbrottslighet och kriminella nätverk (jfr Granath 2022). I det första fallet rör det sig om lösa sammanslutningar där ungdomar i samma ålder begår brott tillsammans. Nätverksbrottsligheten är i stället hierarkiskt uppbyggd och karakteriseras av brott som möjliggörs av denna organisation och resurser i form av kontakter och vapen. Typiska brott är vapenbrott, mord och mordförsök men även bedrägerier, narkotikabrott och utpressning. Medlemskap i kriminella nätverk innebär också att det är svårare att sluta begå brott.

Är ungdomar mindre ansvariga för sina handlingar än vuxna?

Enligt retributivismen ska straffet för ett brott stå i proportion till hur allvarligt brottet är och till vilken grad den skyldige är ansvarig för gärningen. De två traditionella villkor som är förknippade med straffrättsligt ansvar är att personen har eller borde haft kunskap om handlingens natur och dess konsekvenser, samt att personen har förmåga att kontrollera sig själv och sina handlingar.

Psykologisk utveckling under tonåren

Det finns omfattande psykologisk forskning som visar att tonåringars psykologiska förmågor utvecklas i olika takt. En stor multinationell studie fann ett generellt mönster enligt vilket det sker en snabb kognitiv utveckling (arbetsminne och ordförståelse) under de tidiga tonåren som i mitten av dessa når en topp eller planar ut. Det senare mönstret skiljer

sig mellan länder. Den psykosociala mognaden är generellt långsamare och omfattar (självrapporterad) förmåga att stå emot inflytande från jämnåriga, spänningssökande, preferens för omedelbar belöning, kostnadskänslighet och impuls kontroll (Icenogle et al. 2019).

Skillnaden i utvecklingstakt mellan kognitiva förmågor och psykosocial mognad leder till att ungas beslutsfattande och beteende i vissa situationer är detsamma som vuxnas, men i andra situationer annorlunda. I en serie studier testade man tonåringars bilkörande i en simulator. Man fann att yngre tonåringar, äldre tonåringar och vuxna körde bil på liknande sätt när de var ensamma. När de hade en jämnårig närvarande ökade emellertid risktagandet för tonåringarna, och allra mest för de yngsta (Albert et al. 2013). I relation till medicinskt beslutsfattande har det länge funnits studier som pekar på att tonåringar när de ges information och tid att i lugn och ro tänka igenom sina beslut verkar från runt 16 års ålder fatta liknande beslut som vuxna och med samma grad av förståelse av beslutet (Weithorn och Campbell 1982). I emotionellt laddade situationer är dock tonåringar betydligt mer riskbenägna, sämre på att ta hänsyn till långsiktiga konsekvenser och har sämre impuls kontroll.

Tonåringars ojämna psykologiska utveckling har använts som argument för att (äldre) tonåringars rättigheter och skyldigheter bör skilja sig åt beroende på vilken typ av beslutssituation som är aktuell (Steinberg et al. 2009). Brott som begås av ungdomar är ofta gjorda i stundens hetta och tillsammans med andra. I kraft av dess förbjudna natur är också spänning och risk en del av att begå brott. Det vill säga typiska karakteristika för ungdomsbrott resonerar starkt med de situationer i vilka ungdomars beslutsfattande skiljer sig från vuxnas.

Ungas ansvarsförmåga i ljuset av psykologisk forskning

Att det finns en vetenskaplig förklaring till varför ungdomar är överrepresenterade bland de som begår brott räcker inte för att dra slutsatsen att de i vissa situationer har nedsatt ansvar. För nedsatt ansvar krävs en nedsättning i ansvarsrelevanta förmågor: att de antingen saknar kunskap, dvs. de har inte förmåga att inse gärningens natur och konsekvenser, eller att de saknar självkontroll i tillräcklig utsträckning. Den snabba kognitiva utvecklingen under de tidiga tonåren gör att unga i mitten av tonåren kan ta till sig och förstå information på samma nivå som vuxna. De tidiga tonåren kännetecknas också av en ökande för-

måga att förstå andra människors perspektiv och relationer. Möjligtvis kan tonåringars egen förmåga att uppfatta information vara sämre, och likaså kanske de inte fullt ut förstår den känslomässiga effekt som olika handlingar kan ha. Von Hirsch (2001) föreslår till exempel att även om en tonåring förstår att inbrott är fel och att förlusten av materiell egendom påverkar en person, kanske de inte förstår den skada ett intrång i privatlivet som ett inbrott kan föra med sig eller att känslan av att vara trygg i sitt eget hem skadas. Utöver detta skulle tonåringars förmåga att inse mer långsiktiga konsekvenser av deras handlande vara nedsatt då tonåringen agerar i stundens hetta.

Den starkaste grunden att tro att tonåringar har nedsatt ansvar är att de i många situationer sannolikt har nedsatt självkontroll. Bristande självkontroll behöver skiljas från andra psykologiska anledningar till att man begår brott som destruktiva eller normbrytande preferenser. Bristande självkontroll handlar om att göra något man *egentligen* inte vill göra. Att man vill bli accepterad av gruppen är inte en ursäkt som befriar en från ansvar även om det är en nog så förståelig preferens. Inte heller är en preferens för något som är farligt eller att skada andra något som befriar en från ansvar. Att kissa på rutschkanan utanför en förskola för att bli accepterad av sina vänner som gjort detsamma, eller för att man njuter av tanken på barnen som kommer åka i det dagen efter, befriar en inte från ansvar. Det krävs att man inte kan stå emot impulsen att göra som alla andra gör.

Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att utifrån avgöra om en person agerar på en preferens eller en impuls som är omöjlig att motstå (jfr Ryberg 2014). Den psykologiska forskningen ovan ger oss emellertid skäl att tro att ungdomar inte har samma förmåga att omsätta sina preferenser och värderingar till handling i känslolintensiva situationer. Deras bristande självkontroll och förändrade riskbeteende när jämnåriga är i närheten indikerar detta på ett generellt plan, även om det är hart när omöjligt att uttala sig om det enskilda fallet.

En åldersbaserad straffreduktion

Spänningen mellan den generella kunskap vi har om tonåringars psykologi och den bristande kunskap vi har om tonåringars mentala tillstånd vid det enskilda brottet har tagits som grund för att vi generellt bör se tonåringar som mindre straffrättsligt ansvariga.

Enligt en rigid form av retributivism är det enda moraliskt rätta att

varje brottsling får precis det straff denne förtjänar. Det är självklart helt omöjligt att i varje enskilt fall träffa precis rätt gällande hur hårt en brottsling ska straffas. Vi måste därmed nöja oss med att sträva efter att komma så nära som möjligt när vi skattar en brottslings ansvarsgrad. Men är en generell approximering mer trolig att komma nära en sådan, än en individuell bedömning?

En retributivism som ser det som mer problematiskt att straffa för hårt än för mildt ger ett tydligare stöd till en generös och generell straffreduktion för ungdomar. Negativ retributivism är uppfattningen att vi har tillåtelse att straffa en person på ett sätt som är proportionerligt till brottets allvar och gärningspersonens ansvarsgrad. Detta ger oss emellertid inget skäl att göra så. För det krävs andra skäl, som till exempel att det avskräcker andra från att begå brott (Tadros 2011). Vi behöver emellertid inte acceptera negativ retributivism. Det räcker med att det är mindre fel att straffa någon för lite än för mycket för att stödja en generell straffreduktion. En sådan värdering är en essentiell del av civiliserade rättssystem som kräver att det ska vara bevisat bortom rimligt tvivel att någon begått ett brott för att denne ska få ett straff. Det är värre att straffa någon för mycket än att inte straffa någon tillräckligt.

Yaffe (2018; se också Buss 2009 och Berk 2019) menar att argumentet ovan är problematiskt eftersom det är beroende av empirisk kunskap. De menar att vi riskerar att ensidigt fokusera på empiriska fakta och tappa sikte på det våra intuitioner från början gällde. Denna oro ter sig överdriven. Kunskaps- och kontrollvillkoren för ansvar genomsyrar hela straffrätten och gäller även vuxna förbrytare (Meynen 2016; Bennet 2020; Nikka 2022). Att man ger ungdomar mindre straff på grund av bristande mognad utesluter inte att det finns andra skäl att straffa dem lindrigare.

En annan oro gällande argument som är beroende av empirisk kunskap är att vi i ljuset av nya empiriska rön kan behöva revidera vår praktik på ett sätt vi är moraliskt obekväma med. Yaffe (2018) menar att man i takt med ökande empirisk kunskap kan skapa mer finfördelade kategorier för straffreduktion och att det kan leda till absurda konsekvenser. Om det skulle visa sig att pojkar och flickor mognar psykosocialt i olika takt implicerar det att de vid samma ålder ska få olika grad av straffreduktion.

En sådan förändring skulle gå emot djupt liggande idéer om att kön är irrelevant för moraliska och juridiska rättigheter och skyldigheter. Vissa som Brink (2020) är beredda att acceptera att faktorer så som kön kan vara moraliskt och juridiskt relevanta om det empiriska underlaget

är tillräckligt omfattande och stabilt. Sådana rön torde emellertid leda till långtgående konsekvenser även för andra bärande samhällsinstitutioner som till exempel skolan. En försiktig hållning är därför att man inte ska revidera straffrätten förrän det empiriska kunskapsunderlaget är gediget och man utrett implikationerna av det på bred front.

En retributivist som menar att det är värre att straffa för hårt än för lindrigt har också lättare att ta hänsyn till andra etiskt relevanta faktorer än de rent retributivistiska. Om flickor skulle mogna snabbare än pojkar, skulle det vara lättare för en sådan retributivist att berättiga att ge dem straffrabatt i samma utsträckning som pojkar med hänvisning till den jämställdhetskostnad en könsuppdelad straffrabatt skulle leda till, än för en retributivist som håller det lika fel att döma någon för hårt som för mildt.

Ett sista argument mot en generell straffreduktion för ungdomar är att alla brott som begås av dessa inte utförs under de omständigheter som är typiska för ungdomsbrott (Ryberg 2014). Ungdomar är också förmögna att planera och överväga huruvida de ska begå brott på förhand och utan några jämnårigas inblandning. Det finns emellertid ingen anledning att ifrågasätta hela straffreduktionen på basis av detta. Rimligare är att se straffreduktionen som en presumtion som kan hävas. Om åklagaren kan visa att handlingen har föregåtts av överläggning under rätt omständigheter så bör straffreduktionen inte tillämpas. De relevanta omständigheterna och beviskraven bör ta hänsyn till att det är värre att fälla än att fria.

Brott är en bieffekt av att lära sig hantera nya förmågor

Samtidigt som den ovan beskrivna utvecklingsprocessen genomgår tonåringar också en identitetsutforskande frigörelsefas där de förväntas lära sig att behärska de förmågor som utvecklas under tonårstiden. Denna process innebär ett utforskande av sig själv och nya upplevelser samt ett ifrågasättande av normer. Precis som vid alla typer av inlärning kommer misstag att begås och, lyder argumentet, det vore fel att straffa någon för att de misslyckas under en inlärningsprocess.

En tolkning av detta argument är konsekventialistisk. Det finns någonting värdefullt i den frigörande och utforskande tonårstiden. Antingen för individen själv, eller för samhället i stort om tillräckligt många unga utforskar sig själva och samhällets normer. Om vi straffar tonåringarna hårt för deras överträdelser skulle sådana eventuella

vinster minska, och därför bör vi inte göra det. Bortsett från att fokus här är på retributivistiska argument så är det uppenbart svårt att på ett rimligt sätt utvärdera sanningshalten i argumentet.

Von Hirsch (2001) tillhör en av de som försvarat argumentet i en retributivistisk form. Han menar att man bör ha en viss tolerans för ungdomsbrottslingar. Samhället säger åt tonåringar att genomgå en frigörelse, utforska sina förmågor och fatta autonoma beslut. När tonåringarna sedermera prövar sina vingar på egen hand kommer de begå misstag – det är vad det innebär att lära sig. De bör inte straffas för att de ger sig ut på den inlärningsresa samhället förväntar sig av dem.

Yaffe (2018) accepterar att det här argumentet kan ge stöd för att ungdomar inte ska straffas för vissa brott. Att stjäla en gitarr från skolan och pantsätta denna i vredesmod över att man åkt dit för att planka, samtidigt som ens klasskamrater som bor något längre bort får gratis busskort, kan ses som ett utforskande och ifrågasättande av rättvisenormer. En ungdom som kidnappar ett offer för att sedan tortera och förnedra offret innan det dödas har överskridit alla gränser för vad ett meningsfullt identitetsutforskande innebär. Yaffe förkastar av detta skäl argumentet. I stället för att förkasta argumentet verkar det snarare ligga närmare till hands att dra slutsatsen att man endast ska ha överseende med vissa brott men inte alla. Speciellt inte väldigt grova brott.

Frågan uppstår då givetvis var gränsen mellan experimentbrott och grova brott ska dras. Yaffe (2018) verkar förstå argumentet utifrån en idé om statistisk normalitet. Frågan är om det då ska tolkas som brott som en majoritet ungdomar begår (väldigt få, om ens några)? Eller som brott som är mer typiska för ungdomar, det vill säga brott där ungdomar är klart överrepresenterade? Med den senare tolkningen närmar vi oss antagligen en möjlighet att utesluta grova brott då unga inte är lika klart överrepresenterade där. Men en uppfattning som utgår från statistisk normalitet är också empiriskt beroende och förändras med ungdomars beteende. Blir grova brott vanliga bland ungdomar och kan kopplas till deras experimenterande (med en gangsteridentitet) skulle argumentet omfatta även dessa.

Normalitet kan också förstås som en normativ idé. Frågan är då varför tonårstidens experimenterande är viktigt. Detta är en fråga som von Hirsch (2001) inte går närmare in på. Men vi kan tänka oss flera olika förklaringar. Experimenterandet kan vara viktigt för att utveckla en egen identitet. Genom att utforska olika roller och umgängen kan tonåringarna så småningom landa i bättre förståelse av sig själv och vilka värden

som är viktiga för denne. Brott är intimt sammanbundna med normer och identitet, inte minst könsidentitet och -normer (Pettersson 2022). Ett annat förslag är att tonåringen kan förvärva moralisk kunskap. Genom att vara fri, utforska relationer och hamna i olika situationer kan tonåringen förväntas få moraliskt värdefull kunskap om hur hen själv och andra påverkas av olika handlingar. För att förstå känslan av att bli förnedrad krävs det knappast att man blir rånad, urinerad på och sedan får detta spritt på internet. Mycket mildare upplevelser av utsatthet är tillräckliga för att man ska inse hur det påverkar en själv och andra. Det betyder inte att ett sådant experimenterande inte kan slå rejält fel. Ett sexuellt övergrepp på en fest sker under omständigheter där ungdomar utforskar sin autonomi och relaterar till normer kring sexualitet och kön. Instagramupploppen 2012, när hundratals ungdomar i Göteborg stormade ett gymnasium i jakt på en flicka som misstänktes ligga bakom ett instagramkonto som hängde ut andra ungdomar som sexuellt promiskuösa, likaså.

Principiella argument för tonåringars straffreduktion

Ett flertal bidrag till debatten om ungdomars straffrättsansvar under de senaste åren har varit skeptiska till mognadsbaserade argument. Inte minst på grund av deras beroende av empirisk forskning (Yaffe 2018; Berk 2019; Buss 2009). I stället har flera försök gjorts att presentera argument som är mindre beroende av empiriska fynd och brottets natur. Dessa argument försöker på ett mer principiellt sätt förklara varför barn och unga ska behandlas mindre hårt när de begår brott.

Berk (2019) argumenterar för att barn ska få lindrigare straff eftersom samhället paternalistiskt begränsar deras frihet. Barn har mindre rätt att bestämma över sina egna liv, och samhället ställer krav på dem som de inte kan avsäga sig, till exempel att de ska gå i skolan. Även om detta görs för barnens egen skull, tänker sig Berk att denna frihetsinskränkning ger samhället reciprocitetskäl att inte avkräva dem samma grad av ansvar.

Yaffes (2018) argument liknar Berks. Han menar att barn har mindre starka skäl att lyda lagen än vuxna eftersom de har mindre möjlighet att påverka vilka lagar som styr dem. I takt med ökande ålder får barn större möjligheter att påverka lagstiftningen, vilket för de flesta av oss når en naturlig kulmen i och med att vi får rösträtt. Grunden för straffrättsligt ansvar – till skillnad från moraliskt ansvar – är enligt Yaffe den grad

till vilken juridiska skäl är bindande för oss – inte den grad till vilken moraliska skäl är det. Han menar att den grad till vilken juridiska skäl är bindande för oss hänger ihop med i vilken grad vi har möjlighet att påverka vilka lagar som gäller.

Ett gemensamt drag för båda dessa argument är att de bygger på att ungdomar har minskade rättigheter inom en annan domän än straffrätten. Frågan som då uppstår är givetvis på vilken grund deras rättigheter inskränks inom dessa andra domäner, oavsett om det är självbestämmande eller rösträtt. Det naturliga svaret på den frågan är att ungdomar saknar – och bör sakna – rättigheter inom dessa domäner på grund av deras bristande mognad: att de ännu inte utvecklat de förmågor som är relevanta och nödvändiga för de relevanta rättigheterna (Brink 2020; Scott och Steinberg 2019).

Detta argument är inte helt övertygande. Är det verkligen bara bristande förmågor som gör det moraliskt rätt att inskränka vissa rättigheter för barn? Om vi föreställer oss att en besökare från en annan planet kraschlandar på jorden, en varelse som av allt att döma har en väl utvecklad kognitiv och social förmåga, skulle denne ha rätt att bestämma fullt över sig själv eller ha rätt att rösta? I John Stuart Mills anda skulle jag svara nej. Att ha de grundläggande förmågorna är inte tillräckligt. Vad som också behövs är utbildning eller tillräcklig kunskap för att delta i och förstå de sociala institutionerna. Även för en intelligent utomjording som är lik oss lär detta ta tid att lära sig.

Detta implicerar inte med nödvändighet slutsatsen att man behöver klara ett kunskapsprov eller medborgarskapsprov för att ha rätt att rösta. Dels kan det finnas andra skäl att inte ägna sig åt sådana gränsdragningar för vilka som har rätt att rösta. Dels kan det vara så att det som är avgörande inte är huruvida en person har de adekvata kunskaperna utan att denne fått en tillräckligt god möjlighet att tillgodogöra sig dessa. Frågan som uppstår då är varför inte dessa rättigheter ska tilldelas tonåringar när de avslutar den obligatoriska skolan, det vill säga högstadiet i Sverige. Ett möjligt svar på den frågan är att man utöver en tillräcklig chans att förvärva nödvändiga kunskaper också behöver ha genomgått en annan typ av mognadsprocess där man blir självständig, utvecklar en egen identitet och värderingar samt har en chans att utveckla ett djupare moraliskt omdöme – det vill säga det som är ett önskvärt utfall av ungdomars experimenterande.

Avslutande kommentarer

I den här artikeln har jag främst diskuterat argument för att ungdomar på retributivistisk grund ska dömas till lindrigare straff än vuxna. Min slutsats är att det bör finnas en generell straffreduktion för unga. Denna straffreduktion är en presumtion som inte bör gälla vissa grova brott och som kan hävas om det skulle visa sig att ungdomen begår ett brott som överlagts i en situation där den bristande psykosociala mognaden inte får något genomslag. Om ungdomen begår ett grovt brott på ett impulsivt sätt tillsammans med jämnåriga finns det fortfarande fog för en straffreduktion.

Utöver dessa argument finns ytterligare ett retributivistiskt argument för att särbehandla unga brottslingar: de drabbas hårdare av straff än vad vuxna gör. Ju yngre barnet är när det placeras i fängelse desto högre risk för återfall, desto sämre fysisk och psykisk hälsa och desto lägre grad av utbildning och högre grad av arbetslöshet (Alm 2024; Brå 2024a). Även om ungdomar skulle ha samma grad av ansvarsförmåga som vuxna så innebär det att ungdomar straffas lika hårt som vuxna även om straffet i sig är lindrigare.

Jag har inte diskuterat några åldersgränser för straffrabatten. Den nedre straffrättsgränsen kommer antagligen vara beroende av barns kognitiva utveckling som inte kunnat diskuteras i detalj här. Den övre gränsen är i enlighet med mognadsargumentet beroende av vad den empiriska forskningen visar. Kanske ska den vara upp till 25 eller till och med 30 år? Experimentargumentet sätter ett övre tak för när experimentfasen i livet är över. Denna gräns är i allra högsta grad beroende av samhällets förväntningar och kanske pekar också den på 25-årsåldern. De allra flesta ser åtminstone de första universitetsåren som viktiga för självutforskande och identitetsformation.

Litteratur

- Albert, Dustin, Jason Chein och Laurence Steinberg. 2013. "The Teenage Brain: Peer Influences on Adolescent Decision Making: Special Issue on the Teenage Brain". *Current Directions in Psychological Science: A Journal of the American Psychological Society* 22, nr 2, s. 114–20.
- Alm, Susanne. 2024. *Konsekvenser av fängelsestraff i Norden – en forskningsöversikt*. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet, URL: https://www.su.se/polopoly_fs/1.737500.1716228234!/menu/standard/file/Konsekvenser%20av%20of%C3%A4ngelsestraff.pdf.
- Bennet, Tova. 2020. *Straffansvar vid atypiska sinnestillstånd*. Avhandling: Lunds universitet. Stockholm: Norstedts Juridik.

- Berk, Christopher D. 2019. "Children, Development, and the Troubled Foundations of Miller v. Alabama". *Law & Social Inquiry* 44, nr 3, s. 752–70.
- Brink, David O. 2020. "The Moral Asymmetry of Juvenile and Adult Offenders". *Criminal Law and Philosophy* 14, nr 2, s. 223–39.
- Brå. 2012. *Särbehandling av lagöverträdare 18–20 år: En kunskapssammansättning*, URL: https://bra.se/download/18.24d9e8f019301e61bb7352a/1731082532005/2012_Sarbehandling_av_lagovertradare.pdf.
- Brå. 2023. *Barn och unga i kriminella nätverk En studie av inträde, brott, villkor och utträde*. URL: https://bra.se/download/18.3808406a192bd2f0b723548/1730213224915/2023_13-Barn-och-unga-i-kriminella-natverk.pdf.
- Brå. 2024a. *Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention*. URL: https://bra.se/download/18.403f39de192bd4311313dc/1730191258452/2023_1-Forskning-om-alder-och-brott.pdf.
- Brå. 2024b. *Skolundersökningen om brott 2023 - Om utsatthet för och delaktighet i brott*. URL: https://bra.se/download/18.1537f1c6192bd251bfc10b9/1729842096238/2024_10_Skolundersokningen-om-brott-2023.pdf.
- Buss, Emily. 2009. "What the Law Should (And Should Not) Learn from Child Development Research". *Hofstra Law Review* 38, nr 1, Artikel 2.
- Estrada, Felipe. 2022. "Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur". I Felipe Estrada, Janne Flyghed och Anders Nilsson (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, s. 35–77. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Granath, S. 2022. "Gäng och skjutningar". I Felipe Estrada, Janne Flyghed och Anders Nilsson (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, s. 79–114. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Icenogle, Grace, Laurence Steinberg, Natasha Duell, Jason Chein, Lei Chang, Nandita Chaudhary, Laura Di Giunta, Kenneth Dodge, Kostas A. Fanti, Jennifer E. Lansford, Paul Oburu, Concetta Pastorelli, Anne T. Skinner, Emma Sorbring, Sombat Tapanya, Liliana M. Uribe Tirado, Liane P. Alampay, Suha M. Al-Hassan, Hanan M. S. Takash, H. och Dario Bacchini. 2019. "Adolescents' Cognitive Capacity Reaches Adult Levels Prior to Their Psychosocial Maturity: Evidence for a "Maturity Gap" in a Multinational, Cross-Sectional Sample". *Law and Human Behavior* 43, nr 1, s. 69–85.
- Meynen, Gerben. 2016. *Legal Insanity: Explorations in Psychiatry, Law, and Ethics*. Cham: Springer International Publishing.
- Monahan, Kathryn C., Laurence Steinberg, Elizabeth Cauffman, och Edward P. Mulvey. 2013. "Psychosocial (Im)maturity from Adolescence to Early Adulthood: Distinguishing Between Adolescence-limited and Persisting Antisocial Behavior". *Development and Psychopathology* 25, nr 4, 1093–105.
- Nikka, Sigrid. 2022. "Proportionalitetsprincipen och den så kallade straffrätten för unga". *Svensk juristtidning* 2022, nr 3, s. 278–302.
- Pettersson, Tove. 2022. "Genus, ungdomsbrott och kontroll". I Felipe Estrada, Janne Flyghed och Anders Nilsson (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*, s. 143–64. Femte upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Ryberg, Jesper. 2014. "Punishing Adolescents: On Immaturity and Diminished Responsibility". *Neuroethics* 7, nr 3, s. 327–36.

- SBU. 2023. *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*. Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, URL: <https://www.sbu.se/369>.
- Scott, Elizabeth och Laurence Steinberg. 2019. "In Defense of Developmental Science in Juvenile Sentencing: A Response to Christopher Berk". *Law & Social Inquiry* 44, nr 3, s. 780–86.
- SOU. 2025. *Straffbarhetsåldern*. 2025:11. URL: <https://www.regeringen.se/contentassets/ede3c3112e7d49dbb36021c8c29e7412/straffbarhetsaldern-sou-202511.pdf>.
- SOU. 2024. *Skärpta regler om ungdomsovervakning och straffreduktion för unga*. 2024:39. URL: <https://www.regeringen.se/contentassets/4b989d7094a74a128f577e820063a81d/skarpta-regler-om-ungdomsovervakning-och-straffreduktion-for-unga-sou-202439.pdf>.
- Steinberg, Laurence, Elizabeth Cauffman, Jennifer Woolard, Sandra Graham och Marie Banich. 2009. "Are Adolescents Less Mature Than Adults?: Minors' Access to Abortion, the Juvenile Death Penalty, and the Alleged APA 'Flip-Flop'". *The American Psychologist* 64, nr 7, s. 583–94.
- Tadros, Victor. 2011. *The Ends of Harm: The Moral Foundations of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Von Hirsch, Andrew. 2001. "Proportionate Sentences for Juveniles: How Different than for Adults?" *Punishment & Society* 3, nr 2, s. 221–36.
- Weithorn, Lois A. och Susan B. Campbell. 1982. "The Competency of Children and Adolescents to Make Informed Treatment Decisions". *Child Development* 53, nr 6, s. 1589–98.
- Yaffe, Gideon. 2018. *The Age of Culpability: Children and the Nature of Criminal Responsibility*. Oxford: Oxford University Press.